

**IOAN BIANU ȘI BIBLIOGRAFIA ROMÂNESCĂ
ÎN CONTEXTUL CULTURAL AL EPOCII SALE**

Volum distins cu PREMIUL I în cadrul Concursului de manuscrise „**Împlinește un Vis**”,
secțiunea CARTE ȘTIINȚIFICĂ, ediția I, Editura Universitară, 2021

MIHAELA EMILIA VLADU

**IOAN BIANU ȘI BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ
ÎN CONTEXTUL CULTURAL AL EPOCII SALE**

EDITURA UNIVERSITARĂ

Colecția FILOLOGIE

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VLADU, MIHAELA-EMILIA

Ioan Bianu și bibliografia românească în contextul cultural al epocii sale / Mihaela-Emilia

Vladu. - București : Editura Universitară, 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-606-28-1318-5

80

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062813185

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2021
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

PREFAȚĂ	7
INTRODUCERE	11
I. IOAN BIANU ȘI BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE	15
1.1. Ioan Bianu. Repere biografice	15
1.2. Ioan Bianu – perioada studenției la Universitatea din București	19
1.3. Studii în centrele universitare europene Milano și Paris.....	23
1.4. Ioan Bianu la conducerea Bibliotecii Academiei Române	30
1.5. Ioan Bianu la Biblioteca Academiei Române în contextul generat de Primul Război Mondial	52
1.6. Ioan Bianu și evoluția instituțional-științifică a Bibliotecii Academiei Române	56
II. IOAN BIANU ȘI ABORDAREA EVOLUTIVĂ A BIBLIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI	65
2.1. Începuturile și evoluția bibliografiei românești	65
2.1.1. Cataloagele de biblioteci, librării și tipografii.....	67
2.1.2. Primele lucrări științifice bibliografice românești.....	71
2.2. Geneza bibliografiei românești la Academia Română	77
2.3. Contribuția colaboratorilor la elaborarea <i>Bibliografiei românești vechi</i>	91
III. CONCEPȚIA BIBLIOGRAFICĂ A LUI IOAN BIANU ÎN ELABORAREA <i>BIBLIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI VECHI</i>	99
3.1. Cartea veche în secolul al XVI-lea	107
3.2. Cartea veche în secolul al XVII-lea	125
3.3. Cartea veche în secolul al XVIII-lea	153
3.4. Cartea veche în secolul al XIX-lea.....	249

IV. IOAN BIANU ȘI ECOURILE <i>BIBLIOGRAFIEI</i> ROMÂNEȘTI VECHI ÎN CONTEXTUL CULTURAL AL EPOCHII	300
BIBLIOGRAFIA OPERELOR LUI IOAN BIANU.....	310
BIBLIOGRAFIE	333
LISTA PRESCURTĂRILOR.....	344

PREFAȚĂ

Într-un prezent în care disciplinele umaniste se înfățișează tot mai indistinct într-un peisaj aglomerat de studii sociale, politice, economice, juridice ori din alte domenii ale cunoașterii și în contextul inflației de informație din mediul digital, a cărei parcurgere este însoțită de frustrarea că, de cele mai multe ori, nu putem verifica și alege exact informația esențială care ne trebuie, întoarcerea la instrumentele de lucru clasice ale filologiei, situate într-o istorie culturală bine asimilată, constituie o adevărată oază de claritate.

Cartea Mihaelei-Emilia Vladu completează o lucrare anterioară, *Ioan Bianu – bibliografia românească veche*, apărută la Editura Gens Latina din Alba Iulia în anul 2015 și vizează tocmai această așezare clară și solidă în universul informației umaniste. La baza cercetării asupra contribuției filologice, bibliografice și culturale a savantului Ioan Bianu se află teza de doctorat în Filologie a autoarei, cu titlul *Ioan Bianu și bibliografia românească în contextul epocii sale*, coordonată de prof. univ. dr. Ioan Viorel Boldureanu și susținută în anul 2014 la Universitatea de Vest din Timișoara.

Dublu licențiată, cu specializările „Biblioteconomie și Științe ale Informării” și „Literatura și limba română – Literatura și limba franceză (ambele licențe obținute de la Facultatea de Litere a Universității din București) și absolventă, până în prezent, a două programe de studii masterale la aceeași Universitate („Gestionarea informației în societatea contemporană” și „Etnologie, antropologie culturală și folclor”), beneficiară a unor mobilități de studii în Franța, la Universitățile din Dijon și Bordeaux, desfășurând o activitate pedagogică de profesor documentarist „de cursă lungă”, dublată de una la fel de nobilă, de acțiune și pedagogie culturală, în calitate de fondator al Asociației culturale „Casa Ropotinului”, Mihaela-Emilia Vladu este o fiică a Câmpiei Române, un om născut în universul satului și împărtășind, în mod mirabil pentru un tânăr format în secolul XXI, valorile civilizației noastre tradiționale: cultul familiei, al muncii și al patriei, dragostea de învățatură, principialitatea și temeinicia: vorba ei nu zboară niciodată „în vânt”, ci este concretizată prin fapte bune și rodnice.

Cercetarea din volumul de față este una monografică, propunându-și să reliefeze fațetele personalității și activității științifice a lui Ioan Bianu (1856 – 1935), o activitate ce s-a desfășurat în contextul epocii de făurire a

României moderne. Interesul special al autoarei se îndreaptă spre opera fundamentală a lui Bianu, *Bibliografia românească veche (1508 – 1830)*, redactată între anii 1903 și 1912 cu ajutorul lui Nerva Hodoș și a cărei publicare se încheie postum, în 1936, când Dan Simonescu trimite la tipar fasciculele 3-8 din tomul al treilea. Mihaela-Emilia Vladu analizează sistematic nu numai procesul de constituire a *Bibliografiei*, ci și istoria tipăriturilor ce este oglindită de aceasta, conținuturile și tipurile de publicații, modalitățile de editare și nu în ultimul rând, evoluția limbii române scrise în perioada cuprinsă între sec. XVI și XIX.

Fără îndoială, pentru umaniștii filologi, activitatea lui Ioan Bianu rămâne legată de Academia Română: în calitate de director al Bibliotecii acesteia, dar și de președinte și vicepreședinte al Academiei, savantul a contribuit esențial la consolidarea patrimoniului de carte, dar și a celui cultural imaterial (prin sprijinul acordat colecției „Din viața poporului român”) și mai ales, a creat și a aplicat un model modern de organizare a bibliotecilor și arhivelor, îmbinând, în mod fericit, calitățile unui vizionar cu acelea ale unui administrator.

Cartea semnată de Mihaela-Emilia Vladu ne introduce, însă, și în laboratorul activității științifice a marelui cărturar: de la apostolatul didactic la Liceul „Sf. Sava”, unde predă literatură română, poetică și retorică la finalul secolului al XIX-lea, la cariera de profesor universitar la București, pregătindu-și cu minuțiozitate cursurile de literatură română veche și modernă, la implicarea în misiunile de educare națională și de sprijin al clasei țărănești, în calitate de membru al „Societății geografice române” și al „Societății pentru Învățătura Poporului Român” și desigur, la atât de importanta asumare a marilor proiecte din epocă ale Academiei Române (revizuirea ortografiei și alcătuirea „Dicționarului limbii române” fiind doar două dintre acestea), Bianu apare ca un truditor neobosit, mereu inclus în comisii și comitete ce-i certificau competența și aveau nevoie de calitățile și abilitățile lui excepționale.

Impresionează, în cartea de față, profunzimea cercetării prin apelul la toate sursele disponibile, de la opera tipărită la corespondență și de la exegeze la periodice variate. În mod remarcabil, se valorifică informația din șapte fonduri manuscrise inedite, întregindu-se, astfel, tabloul „evolutiv” al construcțiilor intelectuale așezate de Ioan Bianu la temelia României moderne. Dar, într-un plan mai discret, impresionează și portretul schițat pe parcursul acestui traseu inițiativ, așa cum este orice apropiere monografică de viața unui om exemplar dintr-un alt veac: „strâns la pungă”, dar cu simțul umorului, cu mare dragoste de țară și credință în Dumnezeu, fără a se lăsa prea impresionat de cei aflați la putere și apărându-și cărțile și manuscrisele cu o tărie de neclintit (așa cum a făcut-o în „noaptea manuscriselor slavone”

din 1917), Ioan Bianu îi cere cu insistență colaboratorului său, Ioan Micu Moldovan, în scrisoarea din 2/ 14 iunie 1898: „Mă rog, mă rog și iar mă rog să ne dați mssul Mitropolitului Gheorghită Ștefan Vodă ca să facem de pe el o copie să nu cumva să se prăpădească din vreo nenorocire cel original, căci prea ar fi mare păcat, pe sufletul dumitale” (Nicolae Comșa, *Corespondența între Ioan Micu Moldovan și Ioan Bianu: un capitol din corespondența între Blaj și București*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1943, p. 70).

Cărturarul Ioan Bianu ne apare, din studiul autoarei acestei cărți, ca un om deplin al epocii sale de mari prefaceri sociale și politice, angajat, alături de corifeii ai culturii române precum Hasdeu ori Maiorescu, în lupta de recunoaștere și promovare a valorilor naționale.

Fără îndoială, Mihaela-Emilia Vladu realizează o cercetare substanțială, nu numai prin informațiile inedite și analiza materialului *Bibliografiei românești vechi* pe baza unei sistematizări proprii, ci și prin luminarea unor aspecte ce țin de contextul cultural, mentalitatea, comportamentul și principiile călăuzitoare ale intelectualilor din epoca lui Ioan Bianu, savantul patriot a cărui moștenire se cuvine păstrată, onorată și dusă mai departe.

Conf. univ. dr. Ioana-Ruxandra Fruntelată

INTRODUCERE

Prin alegerea acestei teme ne-am propus să prezentăm viața și activitatea culturală a lui Ioan Bianu, prestigioasă și complexă personalitate ce și-a lăsat amprenta asupra vieții culturale și intelectuale românești, inițiatorul unui nou orizont în domeniul biblioteconomiei, profesor universitar, cercetător și academician, care prin muncă laborioasă, abnegație și devotament a reușit să ridice câteva dintre valorile culturale românești ale epocii sale la nivel european.

Parcurgerea acestei lucrări vizează prezentarea principalelor etape pe care Bianu le-a traversat de-a lungul întregii sale cariere din domeniul cultural, desfășurată într-o perioadă a clarificărilor istorice, aglomerate parcă în răstimpul vieții academicianului: Unirea Principatelor (1859), proclamarea Regatului României (1881), Războiul de întregire (1916-1918) și Marea Unire de la 1918.

Lucrarea noastră își propune să analizeze, în mod concret, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, cea mai importantă operă, unică în felul ei la data apariției, a distinsului lingvist și profesor, director al Bibliotecii Academiei Române, considerat pe drept întemeietorul și organizatorul, pe baze științifice, a bibliotecii acestei instituții.

Noutatea cercetării noastre constă în viziunea personală în care am interpretat lucrarea cea mai importantă a lui Ioan Bianu, grupând în cadrul fiecărui secol fișele bibliografice ale cărților înregistrate cronologic după câteva criterii: centru de tipărire, limba în care s-au tipărit, tematica volumelor (cărți de cult, cărți de instrucție școlară, tratate de istorie, medicină, gramatică, cărți de autor, cărți cu conținut filozofic și științific, carte străină tradusă), calendare, minee, carte beletristică, broșuri, hrisoave, cărți de educație gospodărească), elemente comune de ornamentație și grafică (ancadrame, elemente heraldice, gravuri, steme, inițiale ș.a.). Prin această grupare am urmărit evoluția dezvoltării tiparului, a diversificării conținutului tematic al cărților, a ilustrării grafice, a prezenței în *Bibliografie* a prefețelor și predosloviilor – in extenso sau fragmentar – care ilustrează, la rândul lor, înlocuirea progresivă a limbii slavone cu limba română, și ulterior evoluția limbii române către limba literară, așadar evoluția culturii române ilustrată de-a lungul celor patru secole.

Sub aspect metodologic, am abordat această temă din două perspective, apelând la metoda istoric-monografică și la metoda aplicativ-comparativă.

Pentru realizarea primelor două capitole am recurs la metoda istoric-monografică, prezentând sintetic aspecte din viața și activitatea academicianului Ioan Bianu și modul în care s-a implicat în organizarea și înființarea școlii bibliografice românești.

Capitolul trei are caracterul unei lucrări aplicativ-comparative, prin studierea grupată a fișelor cărții vechi ce compun corpusul *Bibliografiei românești vechi*.

Teza este structurată pe patru capitole principale ce poartă titlurile: *Ioan Bianu și Biblioteca Academiei Române*, *Ioan Bianu și abordarea evolutivă a bibliografiei românești*, *Concepția bibliografică a lui Ioan Bianu în elaborarea Bibliografiei românești vechi*, *Cartea românească veche (1508-1817)* și *Ioan Bianu și ecourile Bibliografiei românești vechi în contextul cultural al epocii*.

Aspectele biografice referitoare la Ioan Bianu le-am abordat în primul capitol, intitulat *Ioan Bianu și Biblioteca Academiei Române*, organizat pe mai multe subcapitole ce cuprind: repere biografice, viața universitară la București, studii în străinătate (centrele universitare din Milano și Paris), precum și activitatea sa la conducerea Bibliotecii Academiei Române.

Pentru cea de-a doua etapă a vieții sale, cea de după stabilirea în București, am avut în vedere următoarele momente: perioada studenției, ocuparea postului de „arhivar-bibliotecar” al Academiei Române, studiile în străinătate, ascensiunea profesională după întoarcerea în țară, activitățile desfășurate și funcțiile deținute în diferite structuri instituționale.

Angajarea ca salariat al acestor instituții i-a deschis academicianului noi orizonturi în ierarhia profesională, devenind astfel primul director al Bibliotecii Academiei Române, membru corespondent și titular al Academiei Române, făcând parte din numeroase comisii academice, director administrativ, secretar al Secției Literare, secretar general și președinte al Academiei, apoi vicepreședinte al forului academic până la sfârșitul vieții.

Prezentarea noastră vizează, pentru această etapă, atât activitatea desfășurată în domeniul științific, cât și în cel al învățământului, în care Ioan Bianu s-a remarcat ca lingvist și profesor de limba și literatura română la Liceul „Sf. Sava” și, ulterior, profesor al Universității din București.

Capitol doi, intitulat *Ioan Bianu și abordarea evolutivă a bibliografiei românești*, reliefează punctual contribuția lui Ioan Bianu la evoluția bibliografiei românești, cuprinzând etapa elaborării planului *Bibliografiei*, *Apelul* și contribuția colaboratorilor la constituirea fondului de carte veche al Academiei Române, iar apoi la întocmirea lucrării propriu-zise.

Orientându-se după norme concepute de specialiști străini din domeniul bibliografiei europene, autorii concep în manieră originală planul *Bibliografiei* din 1895, Ioan Bianu partajând bibliografia românească în trei categorii de cărți: cartea românească veche (1507-1830), cartea românească modernă (de la 1831 până astăzi) și cartea străină privitoare la români. Cea dintâi concretizare a acestui plan bibliografic a fost întocmirea și publicarea *Bibliografiei românești vechi* (1508-1830) realizată între anii 1903-1912, în colaborare cu Nerva Hodoș, ajutor de bibliotecar (tom. I-II și fasciculele 1-2 din tomul III), finalizată de Dan Simonescu, cel care va publica fasciculele 3-8 din tomul III, apărut în 1936 după moartea lui Ioan Bianu.

În al treilea capitol, intitulat *Concepția bibliografică a lui Ioan Bianu în elaborarea Bibliografiei românești vechi. Cartea veche (1508-1817)*, ne-am propus să stabilim locul pe care Ioan Bianu îl ocupă în cultura română prin semnificația operei și activității sale în domeniul cărții românești vechi.

Capitolul final, ce poartă titlul *Ioan Bianu și ecourile Bibliografiei românești vechi în contextul cultural al epocii*, este orientat către interesul considerabil al specialiștilor, în principal, manifestat pentru valoarea culturală a monumentalei lucrări a lui Ioan Bianu, ecourile fiind urmărite atât în țară, cât și în străinătate.

Redactarea unei astfel de lucrări, care include și câteva repere monografice, a impus o cercetare laborioasă a diferitelor tipuri de documente: unele aflate în arhivă, dar nevalorificate îndeajuns sau deloc, altele deja publicate, înglobând așadar un material documentar vast.

Pentru prima parte a vieții sale, din Transilvania, informațiile existente în documente sunt succinte și lacunare, în comparație cu cea de-a doua parte a vieții, în care sursele bibliografice folosite au caracter autobiografic sau au fost selectate de noi din corespondența trimisă sau primită de Ioan Bianu de-a lungul vieții. Anii de studii în străinătate (1881-1883) au fost reconstituiți din scrisorile către profesorul său Bogdan Petriceicu Hasdeu, păstrate în Arhivele Naționale ale României, pe baza cărora am conturat câteva etape din viața și activitatea sa în calitate de bursier al statului român. Aceste scrisori au fost publicate integral, dar fără interpretare, de Aurelian Sacerdoțeanu în *Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al județului Prahova, Ploiești*.

Marieta și Petre Croicu, în lucrarea *Scrisori către Ioan Bianu*, întocmită în cinci volume, editează o bună parte din corespondența nepublicată până atunci adresată lui Ioan Bianu de personalitățile veacului, din țară și străinătate. Cu toate acestea au rămas nepublicate numeroase alte scrisori din acest fond. Am recurs la aceste informații pentru a ilustra diferite etape din viața universitară și academică a lui Ioan Bianu.

Teza se încheie cu desprinderea unor concluzii din analiza efectuată asupra vieții și activității lui Ioan Bianu în domeniul cărții vechi. Am considerat necesar să prezint și *Bibliografia operelor lui Ioan Bianu*, organizată în patru secțiuni, cuprinzând 305 lucrări publicate de-a lungul întregii vieți. Lucrarea noastră se încheie cu indicarea bibliografiei folosite la realizarea acestui studiu și câteva *Anexe* în care am reprodus documente și imagini reprezentative.

I. IOAN BIANU ȘI BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

Cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului XX au fost înfățișate în istorie ca perioade generatoare de transformări de anvergură în viața politică, socială și culturală a poporului român, care n-au rămas fără ecou în planul individual al celor ce, cu dăruire, eroism, sacrificiu și altruism, au fost angrenați în reordonarea valorilor existente și geneza altora noi. Este perioada în care se înregistrează tendințele către libertate și progres ale noilor structuri sociale și politice în formare, vremea în care cărturarii români militează pentru recunoașterea originii romanice a poporului și latinității limbii române.

În acest cadru se vor forma și se vor dezvolta personalități de excepție, ce își vor lăsa amprenta asupra vieții culturale și sociale românești, vor fi modele de abnegație și devotament creând și ridicând valorile culturale românești la nivel european.

Dintre ilustrele personalități culturale ale perioadei la care facem referire se desprinde imaginea creatorului Panteonului cărții românești – Biblioteca Academiei Române –, figură impunătoare, spirit enciclopedic de înaltă ținută morală – Ioan Bianu. Educat de cărturarii școlii blăjene, student la Litere, sub atenta priveghere a dascălilor săi, înzestrat cu pasiunea cărții, ajunge să fie pedagog strălucit, apoi personalitate constant îngrijorată și preocupată de soarta culturii românești, fiind remarcat și apreciat de alți intelectuali ai epocii pentru înaltul său simț patriotic, respect față de înaintași și dragoste pentru de literatura română veche. Toate acestea nu l-au făcut să-și piardă simplitatea și modestia în relațiile cu societatea, ci dimpotrivă l-au înălțat pe una dintre cele mai înalte trepte ale culturii, cea de academician.

1.3. Ioan Bianu. Repere biografice

Aflat în vecinătatea Blajului, centru al spiritualității ardelenene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, satul Făget este locul în care a văzut lumina zilei Ioan Bianu, localitate așezată pe râul Târnava Mică, în comitatul Cetății de Baltă, astăzi județul Alba, în Transilvania. Cercetând documentele, am ajuns la concluzia că anul nașterii ce pare a fi întrunit unanimitatea cercetătorilor este 1856. Însă o lucrare mai recentă avansează

ideea că ar fi posibil ca anul nașterii să fie 1857¹, luând drept sursă pertinentă *Registrul de nașteri* al parohiei greco-catolice din satul Făget, ipoteză care mi se pare a fi prea puțin susținută de documentul menționat.

Referitor la data nașterii se propun, în mai multe surse, două posibile date: la 8 septembrie 1856² și 1 octombrie 1856³. Ioan Bianu însuși oscila în precizarea lunii nașterii sale, dacă avem în vedere *Nota biografică* din 21 noiembrie 1894 pe care, potrivit uzanțelor, era dator să o completeze oricine urma a fi ales membru al Academiei Române, notă în care scria „octobre 1856”⁴, fără a se preciza vreo zi. Într-o scrisoare, din 26 aprilie 1914, adresată folcloristului Artur Gorovei, el scria că s-a „născut la 1856 între Sfintele Marii”⁵, iar într-o alta, din 9 octombrie 1933, preciza că va avea „77 de ani la St. Maria Mică”⁶, fapt care i-a determinat pe unii cercetători să susțină că s-ar fi născut „după afirmația sa”⁷ la 8 septembrie 1856. Așadar, opinia mea este că până acum această dată rămâne încă sub semnul incertitudinii.

Ioan Bianu este întâiul născut dintre cei cinci copii ai lui Grigore și ai Anicăi Bianu „plugari și purtători de opincă după datina străbună”⁸, de confesiune greco-catolică, familie cu străvechi rădăcini țărănești ce a știut a-și păstra bunăstarea materială, dar și pe cea spirituală sub dominația austro-ungară din Transilvania.

Crescut în casa țărănească din Făget, alături de frații săi Vasile, Istina, Viorica și Elena⁹, Ioan manifestă o înclinație aparte spre a cunoaște cât mai multe lucruri și se bucură de atenția bunicului care îl învață „buchiile sau slovele”, putând astfel să descifreze „ca pe apă din Biblia cea

¹ Dan Dumitraș, „Ioan Bianu – aspecte inedite din perioada tinereții (1856/7-1876)”, în *Annales Universitatis Apulensis*, Series Historica, 10/1, 2006, p. 207. Vezi: Dan Dumitraș, *Teză de doctorat - Ioan Bianu: studiu monografic*, Alba Iulia, 2010, 339 p.

² Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, Vol. A/B, București, Editura Univers Enciclopedic, 2004, p. 502-503.

³ Ecaterina Țărâlungă, *Enciclopedia identității românești. Personalități*, București, Editura Litera Internațională, 2011, p. 93-94. Vezi: *Anexe*, Doc. 1 – Ioan Bianu (1856-1935).

⁴ Academia Română (A.R.), fond Cancelarie – Sesiunile Adunării Generale, dosar A-7/1894, f. 107 și 107v. Vezi: *Anexe*, Doc. 2 – Nota biografică în care este consemnată data nașterii lui Ioan Bianu.

⁵ Maria Luiza Ungureanu, *Scrisori către Artur Gorovei*, București, Editura Minerva, 1970, p. 35.

⁶ *Ibidem*, p. 69.

⁷ Gabriel Ștrempel, „Ioan Bianu – un om al ordinei”, în *Magazin istoric*, Seria nouă, 1944, p. 21.

⁸ Alexandru Lupeanu-Melin, „Moartea unui fiu vestit al Târnavelor”, în *Unirea poporului*, XVII, Nr. 8, 24 februarie 1935, p. 1.

⁹ Dan Dumitraș, *Op. cit.*, p. 206.

mare a lui Clain”¹⁰, tom care la acea vreme i se părea atât de greu că nu-l putea ridica de pe scaun. Tot bunicul l-ar fi învățat și „puțină aritmetică și puțină scrisoare”¹¹, dar știința străbunului său se limitase cam la atât.

Tatăl său, Grigore Bianu, cunoscând rânduiala locului și mersul vremii, își dă seama că mai bine pentru fiul său cel mare, Ioan, ar fi să îl trimită să învețe carte, în speranța ca acesta să-și depășească nu numai condiția socială modestă ce o moștenise, ci să-și poată dobândi chiar libertatea unei vieți mai bune. Știa, de asemenea, că a ține la școală un copil, departe de casă, este un lucru ce presupune un sacrificiu din partea familiei. Așadar, tânărul, dornic de învățătură, ia drumul Blajului, după primele două clase pe care le urmase în satul natal. Departe de casă, va studia zece ani, după cum mărturisește chiar el mai târziu, amintindu-și de viața de școlar pe care o trăiau „vreo 400 de băieți români”¹² veniți din toate regiunile țării, fiecare cu portul său. Rememorarea frumoaselor costume populare ale românilor din toate ținuturile Ardealului care își aduceau copiii la școală, va rămâne vie în sufletul lui de-a lungul anilor, dovadă fiind inițiativele sale de mai târziu și contribuția la promovarea unor valori ale folclorului.

După mărturisirea nepotului său Nicolae Comșa, fiul uneia dintre surori, Ioan „este sortit de la început spre învățătură înaltă”, în vreme ce frații săi au fost îndrumați spre școala din sat pentru a dobândi câteva deprinderi de „cetiri de scriptură și cunoașterea alfabetului”¹³. Desprins încă fraged din casa părintească, pentru copilul de numai opt ani plecarea la învățătură printre străini nu se putea face „fără oftări și lăcrămări”¹⁴.

Fie că erau fii de preoți sau copii de plugari, îmbrăcați domnește ori în straiile țărănești de pe acasă, toți duceau o viață simplă și sănătoasă, bucurându-se de grija și afecțiunea pe care profesorii le-o arătau elevilor seminarului. Astfel, pentru elevul Bianu, cel care va deveni binefăcător și exemplu de dăruire de sine va fi profesorul său Ioan Micu Moldovan. Dascăl generos, locuind într-o singură odăiță, își împărțea cu elevii săi „măsuța și porția de cost”¹⁵, iar din puținii săi creștari cumpăra cele trebuitoare pentru școală, asigurând astfel nu numai instrucția școlară, ci și suportul material pentru 2-3 școlari mai nevoiași. Dată fiind condiția socială a familiei sale, care cu mare greutate reușea să-l întrețină, crescut „cu țipău

¹⁰ Ioan Bianu, „Amintiri din Blaj de acum 38 de ani”, în *Familia*, An XL, Nr. 21-22, 1904, p. 248.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Ion Buzași; Teodor Seiceanu, *Blajul vatră de istorie culturală*, București, Editura Albatros, 1986, p. 114.

¹³ Nicolae Comșa, „Ion Bianu”, în *Blajul*, Nr. 2, 1935, p. 117.

¹⁴ Ioan Bianu, *Op.cit.*, p. 248.

¹⁵ Dan Dumitraș, *Op. cit.*, p. 210.

și cu zeamă în ulcicuță de la Seminar”¹⁶, elevul Bianu, „puiul de țăran cu ochii vioi și mișcări sprintene se dovedi un element bun cărturarilor blăjeni”¹⁷.

Dascălul transilvănean înfățișat ca „un om mărunțel, serios, precis în toate orele sale de lecții, cumpănit la vorbă și vestit prin înalta sa judecată”¹⁸, avea să-i deschidă tânărului Bianu „ochii la harul culturii”¹⁹, fiindu-i protector, dar și mentorul cu care va păstra legătura până la sfârșitul vieții.

Cataloagele școlare din perioada studiilor de la Blaj atestă că elevul Bianu s-a aflat constant în ierarhia clasei dând dovadă de ambiție, seriozitate și perseverență în studiu. Deși nu a fost niciodată primul din clasă, se afla printre elevii care au primit „calificativul eminent”²⁰, maximum acordat în sistemul de notare aplicat atunci.

O amintire din ultimul an de liceu este legată de participarea lui și a câtorva colegi din clasele a VII-a și a VIII-a la serbarea organizată cu prilejul aniversării zilei de 3/15 mai 1848, când tinerii liceeni au întocmit un „legământ secret”²¹ în nouă puncte, încheiat la 29 aprilie 1876, consemnat într-un proces-verbal, în care își manifestau intenția să depună o coroană în amintirea aceluși moment. Se pare că această acțiune dusă la bun sfârșit a iritat într-atât autoritățile austro-ungare, încât au decis ca pe viitor acest fel de manifestare să fie interzis. Peste ani, Bianu adresează arhiepiscopului și mitropolit al Bisericii Unite din Transilvania rugămintea ca acest proces-verbal, care în opinia lui reprezenta „un titlu de glorie pentru școlile Blajului”²², motiv pentru care el l-a păstrat 50 de ani, să fie conservat în arhivele Liceului din Blaj.

În vara aceluiași an, după susținerea probelor la examenul de maturitate, a primit un *testimonis maturitatis* scris în latinește, de care s-a folosit chiar în toamnă pentru continuarea studiilor la Universitatea din București.

¹⁶ Alexandru Lupeanu-Melin, *Op. cit.*, p.1. *Vezi*: Ștefan Manciule, *Țipăii Blajului*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1942, 37 p.

¹⁷ Nicolae Comșa, *Op. cit.*, p. 118.

¹⁸ Idem, *Corespondența între Ioan Micu Moldovan și Ioan Bianu - un capitol din colaborarea între Blaj și București*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1943, p. 9.

¹⁹ Ioan Chindriș, *Memoriale (100)*, Cluj-Napoca, Ardealul, 1998, p. 374.

²⁰ Dan Dumitraș, *Op. cit.*, p. 212.

²¹ Biblioteca Academiei Române (B.A.R.), secția Manuscrise, fond Arhiva Ion Bianu, dosar IV Acte (326-421) – Comunicări oficiale aflate în arhiva lui Ioan Bianu adresate de diferite autorități mai multor persoane din învățământ și alte instituții (1862-1932). Diversă corespondență oficială, doc. 402.

²² *Ibidem*.

Decizia de a-și continua studiile universitare și plecarea în capitală vor face ca din acest moment viața sa să intre într-o nouă etapă, pentru că Ioan Bianu avea să urmeze pașii atâtor învățați ardeleni.

1.4. Ioan Bianu – perioada studenției la Universitatea din București

În toamna anului 1876, odată sosit la București, Ioan Bianu este primit de August Treboniu Laurian, decanul Facultății de Litere, la recomandarea lui Ioan Micu Moldovan, canonic și prepozit de la Blaj. Aducând cu sine „testimoniul numai cu eminențe și scris în latinește”²³, tânărul Bianu este înscris ca bursier al facultății, fiind primit cu bunăvoință de August Treboniu Laurian. Cea de-a doua recomandare era chiar prima sa lucrare – *Viața și activitatea lui Maniu Samuilu Miculu alias Clain de Sadu*²⁴ - scrisă cu sârg de elevul școlii blăjene, având o grafie latină și o turnură a frazei ce înfățișează o limbă veche.

Cunoscând însuflețirea, puterea de muncă și mintea ageră a fostului său elev, I. Micu Moldovan găsește de cuviință să trimită o scrisoare de recomandare către August Treboniu Laurian, numit de puțină vreme în funcția de director al bibliotecii. Apoi, după ce i-a încredințat suplinirea unui post de custode al bibliotecii, August Treboniu Laurian îi va scrie profesorului Moldovan mulțumindu-i pentru această recomandare, fapt ce ne determină să credem că toate calitățile care au stat la baza acestei aprecieri a profesorului ardelean s-au confirmat în scurt timp prin activitatea noului custode. Desigur, la calitățile personale ale tânărului ardelean se pot adăuga și valorile morale, educaționale și culturale pe care acesta le-a dobândit în anii de studii din riguroasa școală blăjeană.

Contactul cu societatea bucureșteană, cu modul de trai al acestui oraș cosmopolit i-a creat tânărului student probleme de adaptare, atât materială, cât și sufletească, încât a fost pe punctul să renunțe a-și continua studiile aici, mai ales că nu se deprinsese cu gândul de a urma teologia. Însă mentorul său de la Blaj îi atrage atenția că neajunsurile de care se plângea nu sunt deloc întemeiate și îl sfătuiește că cel mai bine pentru el este să-și continue studiile, asigurându-l de întregul său sprijin. Din acest moment gândul reîntoarcerii îl părăsește, înscriindu-se pe acest nou drum care îl va conduce spre un destin de excepție.

²³ Ioan Bianu, „Visuri, gânduri și planuri dinainte cu o jumătate de secol pentru organizarea bibliotecilor, arhivelor și muzeelor țării”, în *Revista Arhivelor*, Nr. 5, 1928-1929, p. 265.

²⁴ Idem, *Viața și activitatea lui Maniu Samuilu Miculu alias Clain de Sadu*, București, Noua Typographia a Laboratorilor Romani, 1876, 35 p.

Pe lângă timpul petrecut în bibliotecă pentru studiu în vederea susținerii examenelor an de an, organizarea bibliotecii al cărei custode devenise reprezenta centrul preocupărilor sale.

Interesul și pasiunea pentru universul cărții, care îl vor însoți întreaga viață pe Ioan Bianu, le-a dobândit la Blaj, după cei zece ani petrecuți în casa lui I. Micu Moldovan, la rândul lui un împătimit al cărții, dar și în preajma bibliotecii lui Timotei Cipariu, apreciată drept cea mai înzestrată din Blaj la acea vreme. Întâlnindu-se aici cu o bibliotecă ce avea și „un serviciu pentru cetitori și cu oarecari cataloage”²⁵, cercetează vechi manuscrite românești pentru care manifestă un interes aparte considerându-le documente deosebit de importante pentru cultura și spiritualitatea românească.

Desigur, perioada petrecută la bibliotecă l-a pus în contact cu o serie de personalități culturale ale epocii și l-a pregătit, de asemenea, pentru etapa ce avea să-l apropie de instituția de al cărei nume a fost legat pentru totdeauna. Alexandru Odobescu îl va recomanda Societății Academice – Academia Română de mai târziu – pentru unica funcție existentă, arhivar-bibliotecar. Pe Ion Ghica și D. A. Sturdza îi va cunoaște în calitatea lor de conducători ai nou-înființatei „instituții culturale a românilor de pretutindeni”²⁶, aceeași Societate Academică. În calitate de student, frecventază „cu evlavie”²⁷ cursurile de seară ale eruditului profesor B. P. Hasdeu, care îi va deveni mentor și prieten, dar și sfătuitor și sprijin în continuarea studiilor în străinătate.

Ion Ghica, președintele Academiei Române îi va oferi postul de arhivar-bibliotecar „cu începerea de la 1 februarie 1879 și cu retribuțiunea prevăzută prin buget”²⁸, post rămas vacant în urma demisiei lui S. Mavromaty și având recomandarea secretarului general, G. Sion.

La câteva luni după numirea în această funcție, Societatea Academică Română se transformă în institut național cu denumirea de Academia Română, dobândind un nou statut sub raportul organizării, dar și noi perspective ale sferei de activitate.

Odată cu transformarea Societății Academice, la 29 martie/10 aprilie 1879, în institut național cu denumirea de Academia Română, o altă modalitate de îmbogățire a colecțiilor bibliotecii a fost constituită de schimbul internațional de publicații. Prin acest schimb realizat de Academia Română, biblioteca va îngloba în fondurile ei „colecții de periodice și

²⁵ Ioan Bianu, *Op. cit.*, p. 265.

²⁶ *Ibidem*, p. 266.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Marieta Croicu; Petre Croicu, *Scrisori către Ioan Bianu*, Vol. I, București, Editura Minerva, 1974, p. 522.